

dr Michał Paszkowski
Instytut Europy Środkowej
e-mail: michal.paszkowski@ies.lublin.pl
<https://orcid.org/0000-0002-2751-8550>

Aspekt międzynarodowy bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości w trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku

THE INTERNATIONAL ASPECT OF ENERGY SECURITY OF CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES IN THE POLITICAL THOUGHT OF THE LAW AND JUSTICE PARTY DURING THE 2023 ELECTION CAMPAIGN

Summary

The full-scale attack by the Russian Federation on Ukraine in February 2022 has significantly re-focused the situation in Central Europe not only in a military sense but also in terms of energy. For years, Russia had played an important role in the supply of energy resources to the countries of the region. During the 2023 parliamentary election campaign the Law and Justice party focused on several key themes in the energy field, both of a domestic and international nature. The aim of the article is to analyze the political thought of Law and Justice in relation to ensuring the energy security of Central European countries and the ideas formulated by this political formation in this regard during the 2023 election campaign. The article discusses the main arguments formulated by the members of this political party on the need and legitimacy of increasing the energy security of Central European countries and the role and position of Poland in the region. The starting point of the analysis is the thesis that Law and Justice treated Central Europe as a key area of political activity and that the energy projects implemented by Polish companies were ultimately intended to increase Poland's position in the international environment and to strengthen the level of energy security of Central European countries.

Keywords: energy security; political thought; political parties; Poland; Law and Justice; Russian-Ukrainian war

Streszczenie

Pełnowymiarowy atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku w sposób istotny przeorientował sytuację w Europie Środkowej nie tylko w wymiarze militarnym, lecz także energetycznym. Przez lata Rosja odgrywała ważną rolę w dostawach surowców energetycznych do państw tego regionu. W trakcie kampanii wyborczej do parlamentu w 2023 roku Prawo i Sprawiedliwość koncentrowało się wokół kilku kluczowych wątków w zakresie energetycznym, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym. Celem artykułu była analiza myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości wobec zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej oraz koncepcji sformułowanych przez tę formację polityczną w tym zakresie w okresie kampanii wyborczej w 2023 roku. Rozważania zawarte w artykule ujawniają główne argumenty prezentowane przez polityków tego ugrupowania politycznego na temat potrzeby i zasadności zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej oraz roli i pozycji Polski w regionie. Punktem wyjścia analiz była teza, że Prawo i Sprawiedliwość traktowało Europę Środkową jako kluczowy obszar aktywności politycznej, a realizowane projekty energetyczne przez polskie przedsiębiorstwa miały docelowo zwiększyć pozycję Polski w środowisku międzynarodowym oraz wzmocnić poziom bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo energetyczne; myśl polityczna; partie polityczne; Polska; Prawo i Sprawiedliwość; wojna rosyjsko-ukraińska

Wstęp

Pełnowymiarowy atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku w sposób istotny przeorientował sytuację w Europie Środkowej¹ nie tylko w wymiarze militarnym, lecz także energetycznym. Przez lata Rosja odgrywała ważną rolę w dostawach surowców energetycznych do państw tego regionu. Podejmowane przez wiele lat działania miały na celu uzależnienie państw Europy Środkowej od importu surowców ze wschodu i ograniczenie tym samym zdolności tych państw do podejmowania aktywnych działań na rzecz dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw nośników energii.

Kampania wyborcza w 2023 roku do parlamentu w Polsce koncentrowała się wokół różnych zagadnień społeczno-gospodarczo-politycznych. Ważnym punktem debaty politycznej były: obecność Polski w strukturach międzynarodowych, takich jak Unia Europejska czy Pakt Północnoatlantycki, realizowane kierunki polityki zagranicznej, a także współpraca Polski z krajami Europy Środkowej. W tym kontekście podnoszono również

---

1 W artykule poprzez pojęcie Europy Środkowej należy rozumieć Polskę, kraje bałtyckie, państwa Grupy Wyszehradzkiej oraz Ukrainę (zasadniczo państwa sąsiadujące z Polską), co wynika z bezpośrednich połączeń energetycznych, a więc infrastruktury umożliwiającej transport surowców energetycznych.

potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego² państwa, które było uwarunkowane licznymi współzależnościami o charakterze międzynarodowym. Podczas debaty politycznej w Polsce, z oczywistych względów skupiającej się wokół spraw krajowych, podnoszono także wątki kooperacji w wymiarze energetycznym oraz wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej.

W trakcie kampanii wyborczej postulaty Prawa i Sprawiedliwości były skoncentrowane na kilku kluczowych wątkach w zakresie energetycznym. W swoich wypowiedziach politycy tego ugrupowania wskazywali na potrzebę zmiany struktury wytwarzania energii elektrycznej w Polsce (budowa elektrowni jądrowych), zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym oraz ograniczania współpracy energetycznej z Federacją Rosyjską. Jednocześnie bardzo ważnym wątkiem w aspekcie międzynarodowym była koncepcja budowy hubu energetycznego, którego celem było pełnienie przez Polskę istotnej roli w regionie Europy Środkowej. Poprzez realizację tego typu inicjatyw oczekiwano, że z jednej strony nastąpi zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego Polski, ale z drugiej strony rola państwa w regionie zostanie wzmocniona poprzez możliwość oddziaływania na wielkość dostaw surowców energetycznych.

Celem artykułu była analiza myśli politycznej³ Prawa i Sprawiedliwości (PiS) wobec zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej oraz koncepcji formułowanych przez tę formację polityczną w okresie kampanii wyborczej w 2023 roku. Struktura artykułu ma charakter problemowy, a podnoszone zagadnienia pogrupowano w trzy rozdziały. W pracy kluczowa była odpowiedź na następujące pytania badawcze: 1) jak politycy tego ugrupowania oceniali poziom bezpieczeństwa energetycznego w Europie Środkowej w badanym okresie; 2) jakie projekty były prezentowane przez PiS w zakresie zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego; 3) jak politycy tego ugrupowania

-
- 2 Bezpieczeństwo energetyczne jest ważną kategorią badawczą. Dwa współcześnie dominujące w stosunkach międzynarodowych nurty, a więc realizm i liberalizm, odmiennie definiują to pojęcie. Dla Prawa i Sprawiedliwości bliższe jest podejście realizmu, który jest państwowocentryczny. Tym samym nie jest najważniejsza cena importu surowców energetycznych, a zdolność państwa do zapewnienia dostępu do kluczowych nośników energii (odmienne stanowisko reprezentuje nurt liberalny). W konsekwencji dla PiS bliższe będzie traktowanie bezpieczeństwa energetycznego jako „nieprzerwanego dostępu do źródeł energii w każdym czasie, w różnych formach i ilości umożliwiającej prawidłowe funkcjonowanie państwa” (M. Paszkowski, *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, „Humanities and Social Sciences”, 20 (2015), nr 2 (22), s. 101-102). W polskim prawodawstwie bezpieczeństwo energetyczne zostało zdefiniowane jako „stan gospodarki umożliwiający pokrycie bieżącego i perspektywicznego zapotrzebowania odbiorców na paliwa i energię w sposób technicznie i ekonomicznie uzasadniony, przy zachowaniu wymagań ochrony środowiska (art. 3, pkt 16) ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 266).
  - 3 Przez myśl polityczną należy rozumieć „wszelką formę refleksji nad rzeczywistością polityczną, niezależnie od stopnia rozwoju, wewnętrznej spójności i systematyzacji oraz uteoretyzowania i konkretyzacji” (J. Jachymek, W. Paruch, *Wstęp*, w: *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918-1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2011, s. 9-14).

oceniali realizowane w Polsce projekty energetyczne, które mogły doprowadzić do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej. Podstawę artykułu stanowi analiza źródeł, ponieważ z uwagi na brak opracowań w zakresie badanego tematu (nie zostały jeszcze opublikowane prace naukowe), przeanalizowano głównie wypowiedzi przedstawicieli Prawa i Sprawiedliwości, które były wyrażane w trakcie wywiadów dla środków masowego przekazu, a także dokument programowy przygotowany na okres kampanii wyborczej. W artykule zastosowano analizę świadectw oraz śladów myśli politycznej, które zostały wykorzystane w momencie badania sposobu postrzegania rzeczywistości politycznej, a więc opisu problemów i diagnozy rozwiązań służących wzmocnieniu bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej. Rozważania zawarte w artykule ujawniają główne argumenty formułowane przez polityków tego ugrupowania na temat potrzeby i zasadności zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej oraz roli i pozycji Polski w tym zakresie. Przedmiot badań jest określony pod względem czasowym, a cenzurę początkową stanowi 2023 rok, kiedy to nieformalnie (przed kampanią wyborczą) oraz formalnie (w trakcie kampanii) były prezentowane przez poszczególne partie polityczne poglądy na zagadnienia poruszane w trakcie debaty politycznej w Polsce. Niektóre jednak wątki politycy PiS podnosili również wcześniej. Cenzurę końcową stanowią wybory do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w październiku 2023 roku. Punktem wyjścia analiz była teza, że Prawo i Sprawiedliwość traktowało region Europy Środkowej jako kluczowy obszar aktywności politycznej, a realizowane projekty energetyczne przez polskie przedsiębiorstwa miały docelowo zwiększyć rolę Polski w środowisku międzynarodowym oraz wzmocnić poziom bezpieczeństwa energetycznego w Europie Środkowej⁴. Podjęcie badanego tematu było istotne z uwagi na brak opracowań, w których można znaleźć efekty studiów dotyczących stanowiska tej formacji politycznej w odniesieniu do badanego problemu.

1. Ocena środowiska międzynarodowego

Cechą charakterystyczną myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości było pragmatyczne podejście do oceny środowiska międzynarodowego, w tym wyzwań i zagrożeń wynikających z uzależnienia Polski oraz państw Europy Środkowej od dostaw surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej. Zasadniczo oceniano, że zbyt duża zależność oraz brak alternatywnych kierunków pozyskiwania surowców ograniczały swobodę działania

---

4 Analiza projektów politycznych służących zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego państwa stanowi zagadnienie będące przedmiotem badań nad myślą polityczną partii politycznych. M. Paszkowski, *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, s. 99-109.

państwa i mogły wpłynąć negatywnie na poziom bezpieczeństwa w ogóle. W tym kontekście PiS podnosiło potrzebę rozbudowy zdolności importowych, a realizowane projekty miały doprowadzić również do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej, a więc regionu, który stanowił fundamentalny kierunek polityki zagranicznej państwa.

Punktem wyjścia poglądów Prawa i Sprawiedliwości w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski oraz państw Europy Środkowej była negatywna ocena polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. W ocenie tego ugrupowania przeważało przekonanie o neoimperialnej polityce Rosji, charakteryzującej się dążeniem do „wielodomowej dominacji nad wszystkimi państwami, którym udało się wraz z upadkiem Związku Radzieckiego uciec z rosyjskiej sfery wpływów”⁵. Wielokrotnie politycy tego ugrupowania – nie tylko w trakcie kampanii wyborczej – podkreślali, że Federacja Rosyjska wykorzystywała surowce energetyczne jako narzędzie realizacji polityki zagranicznej⁶. Jednocześnie sądzono, że powstała sieć rurociągów oraz gazociągów utrudniała możliwość dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw ropy naftowej i gazu ziemnego do państw tego regionu. Uważano tym samym, że państwa Europy Środkowej bez realnej szansy możliwości pozyskania surowców z innych kierunków były podatne na szantaż energetyczny. Odpowiedzią na tak sformułowane zagrożenie było przekonanie o potrzebie bliskiej współpracy, także w wymiarze energetycznym, pomiędzy wszystkimi państwami Europy Środkowej. W tym też kontekście Prawo i Sprawiedliwość prezentowało negatywne stanowisko wobec projektów służących dalszemu uzależnieniu energetycznemu państw tego regionu od surowców z Rosji. W sposób szczególny podkreślano brak zasadności budowy gazociągów Nord Stream 1 oraz Nord Stream 2. Co ważne, w ocenie PiS pozycja Polski w środowisku międzynarodowym była wypadkową roli i znaczenia państwa w regionie. Wychodzono z założenia, że „Polska tyle znaczy w świecie, ile znaczy w regionie”⁷. Tym samym opowiadano się za zwiększeniem aktywności państwa w Europie Środkowej i budowie opartego na kooperacji z tymi krajami bloku, który mógłby wspólnie przeciwdziałać zagrożeniom płynącym ze wschodu. Jak podkreślano

Polska winna być inspiratorem i przykładem dla państw Trójmorza, z którymi relacje należy budować, o wspólnotę losu geopolitycznego, tożsamość interesów oraz wzajemne zaufanie⁸.

5 Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, [b.m.], 2023, s. 85.

6 M. Paszkowski, *The Issue of Poland's Dependence on Natural Gas Supplies from the Russian Federation in the Political Thought of Piotr Naimski. Selected Problems*, „Historia i Polityka”, 2022, nr 42 (49), s. 117-129.

7 Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, s. 86.

8 Tamże; J. Sanecka-Tyczyńska, *Racja stanu we współczesnej polskiej myśli politycznej 2001-2015*, Lublin 2018, s. 440.

Kluczowym aspektem w tym zakresie była negatywna ocena Rosji i podejmowanie działań na rzecz zapewnienia niezależności energetycznej państw tego regionu.

Dla Prawa i Sprawiedliwości rzeczą charakterystyczną była chęć przeciwstawienia się ekspansywnej polityce Federacji Rosyjskiej także w wymiarze energetycznym. Oceniano, że zmniejszenie importu surowców energetycznych ze wschodu stanowiło fundament bezpieczeństwa państwa. Opowiadano się jednocześnie za zwiększeniem kooperacji z państwami Europy Środkowej i realizacji wspólnych projektów energetycznych. W tym też kontekście podkreślano poziom uzależnienia energetycznego państwa, który był powiązany z kierunkiem prowadzonej polityki zagranicznej. Dlatego też politycy PiS negatywnie oceniali prowadzoną przez Polskę politykę „w latach 2007-2015, która polegała na oparciu bezpieczeństwa energetycznego na kooperacji z Federacją Rosyjską”. Podkreślano, że „w czasie rządów Donalda Tuska, w 2012 roku, ponad 86% surowców energetycznych sprowadzaliśmy z Rosji. Byliśmy uzależnieni od rosyjskich surowców i rosyjskiego dyktatu cenowego”⁹. Celem podjętych od 2015 roku działań był proces dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw surowców energetycznych i oparcia bezpieczeństwa na realizacji licznych projektów infrastrukturalnych. Po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku oraz w trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku politycy Prawa i Sprawiedliwości wielokrotnie podkreślali, że realizowane przez lata projekty doprowadziły w tym zakresie do pełnej derusyfikacji¹⁰.

Ocena środowiska międzynarodowego, a przede wszystkim zagrożenia wynikającego z uzależnienia energetycznego państw Europy Środkowej od Federacji Rosyjskiej, sprawiła, że politycy Prawa i Sprawiedliwości opowiedzieli się za rozbudową zdolności importowych, w tym w zakresie gazu ziemnego. W ramach realizacji tego zadania podkreślano, że to za rządów PiS zainicjowano lub oddano do eksploatacji projekty służące bezpieczeństwu energetycznemu państwa. Ich realizacja umożliwiła także wsparcie państw Europy Środkowej w działaniach na rzecz budowy bardziej zróżnicowanej struktury importu surowców energetycznych. W trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku podkreślano, że o zwiększeniu bezpieczeństwa Polski oraz państw tego regionu zadecydowały liczne projekty infrastrukturalne, a więc dokończenie budowy terminala regazyfikacyjnego w Świnoujściu (projekt zainicjowany w 2006 roku, a więc w okresie pierwszego rządu Prawa i Sprawiedliwości), budowa gazociągu Baltic Pipe łączącego Norwegię i Danię z Polską (powrót do projektu energetycznego zainicjowanego w 2001 roku w okresie pełnienia funkcji premiera RP przez Jerzego Buzka) oraz interkonektory z Litwą (gazociąg GIPL)

9 Tamże, s. 105.

10 Tamże; Sejm RP, *Wypowiedź Anny Moskwy na posiedzeniu Sejmu*, 27.04.2022, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=53&cdzien=1&wyp=81&view=S> [dostęp: 27.09.2023]; Prawo i Sprawiedliwość, *Derusyfikacja rosyjskich surowców to nasz priorytet*, 30.03.2022, <https://pis.org.pl/aktualnosci/derusyfikacja-rosyjskich-surowcow-to-nasz-priorytet> [dostęp: 28.09.2023].

oraz Słowacją. Kolejnym projektem służącym zarówno bezpieczeństwu energetycznemu Polski, jak i państwom Europy Środkowej, była budowa terminalu regazyfikacyjnego typu FSRU w Gdańsku¹¹. Jak podkreślał Mateusz Morawiecki, Prezes Rady Ministrów, poprzez realizację projektów energetycznych „jesteśmy dzisiaj zupełnie niezależni gazowo od Rosji. I to wykorzystujemy. Mamy przewagę racji, przewagę polityki, przewagę strategii i przewagę moralną”¹².

Reasumując, należy wskazać, że w trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku Prawo i Sprawiedliwość – podobnie jak we wcześniejszych latach – podkreślało negatywny aspekt prowadzonej polityki zagranicznej przez Federację Rosyjską. Podejmowane przez to państwo działania miały na celu wykorzystanie nośników energii do uzależnienia nie tylko energetycznego, ale także politycznego państw Europy Środkowej. Dlatego też ocena środowiska międzynarodowego ze strony PiS wpływała na potrzebę kontynuacji działań na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski oraz państw tego regionu. W tym kontekście podkreślano, że kluczem do roli i pozycji Polski w środowisku międzynarodowym była aktywność w regionie Europy Środkowej, a zrealizowane projekty infrastrukturalne miały służyć zwiększeniu bezpieczeństwa energetycznego w tym ważnym w optyce polityki zagranicznej PiS regionie.

2. Kluczowy pomysł: budowa hubu energetycznego

Dla Prawa i Sprawiedliwości ocena środowiska międzynarodowego, w tym trwająca wojna rosyjsko-ukraińska, miała fundamentalne znaczenie podczas podejmowania działań służących wzmocnieniu bezpieczeństwa energetycznego Polski, a także państw Europy Środkowej. Uważano, że tylko poprzez zwiększenie więzi polityczno-gospodarczych z krajami tego regionu uda się ograniczyć wpływy Federacji Rosyjskiej na kontynencie. W tym kontekście postulowano zmianę sposobu myślenia w kierunku zmniejszenia zależności energetycznych od Rosji, która wykorzystywała nośniki energii jako narzędzie polityki zagranicznej. Temu celowi był podporządkowany projekt budowy hubu energetycznego.

---

11 Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Polska dba o zróżnicowane źródła w ramach zapewniania bezpieczeństwa energetycznego*, 5.06.2023, <https://www.gov.pl/web/premier/polska-dba-o-zroznicowane-zrodla-w-ramach-zapewniania-bezpieczenstwa-energetycznego> [dostęp: 15.09.2023]; Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Minister Anna Moskwa z europejskimi ministrami ds. energii o budowaniu sektora energetyki odpornej na kryzysy podczas międzynarodowej konferencji w Warszawie*, 14.09.2023, <https://www.gov.pl/web/klimat/minister-anna-moskwa-z-europejskimi-ministrami-ds-energii-o-budowaniu-sektora-energetyki-odpornej-na-kryzysy-podczas-miedzynarodowej-konferencji-w-warszawie> [dostęp: 19.09.2023].

12 YouTube, *Morawiecki: to polityka Niemiec sprawiła, że atak Rosji na Ukrainę był możliwy*, 15.03.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=GNS2KT4d8t0> [dostęp: 25.09.2023].

Realizowane przez rząd Prawa i Sprawiedliwości konsekwentnie przez wiele lat projekty energetyczne miały na celu ograniczenie zależności Polski, a także państw Europy Środkowej od surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej. Przede wszystkim wskazywano, że jednym z instrumentów wykorzystywanych przez Rosję w tym celu były dostawy surowców po teoretycznie „niższych cenach” niż rynkowe¹³. Dla Prawa i Sprawiedliwości kluczowe było zwiększenie dostępności surowców energetycznych ze źródeł innych niż z Rosji w tej części Europy. Jako narzędzie służące realizacji tego celu proponowano budowę w Polsce centrum transportu i handlu gazem ziemnym (hub). Uważano, że Rzeczpospolita może odegrać niezwykle ważną rolę w regionie w kontekście dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw gazu ziemnego, a także innych nośników energii. W ocenie Prawa i Sprawiedliwości hub energetyczny miał stanowić podstawę bezpieczeństwa energetycznego Polski oraz państw Europy Środkowej z kilku względów.

Po pierwsze, stwarzał możliwość ograniczenia zależności energetycznej od Federacji Rosyjskiej, w tym wyeliminowania stosowania przez to państwo „szantażu” energetycznego. Według Prawa i Sprawiedliwości budowa hubu stwarzała możliwość ograniczenia znaczenia surowców energetycznych z Rosji w tej części Europy. Tego typu postulat wynikał z uwarunkowań międzynarodowych, gdyż pod koniec 2024 roku miała wygasnąć umowa na tranzyt gazu ziemnego przez terytorium Ukrainy. Politycy PiS uważali, że była to istotna zmiana sytuacji energetycznej w regionie, gdyż mogło nastąpić wyeliminowanie Ukrainy jako państwa tranzytowego, co powodowało, że zakończyłaby się część realizowanych pomimo wojny rosyjsko-ukraińskiej dostaw gazu ziemnego do państw Europy Środkowej. Tym samym rosło niebezpieczeństwo braku dostępności surowca w regionie. Jak podkreślała Anna Moskwa, minister klimatu i środowiska:

prowadzona przez Rząd RP konsekwentna polityka dywersyfikacyjna zapewniła Polsce bezpieczeństwo pod względem możliwości dostaw pomimo całkowitego wstrzymania przesyłu gazu z Rosji przez Białoruś i Ukrainę¹⁴.

W takich uwarunkowaniach ponownie państwa Europy Środkowej mogłyby stać się „załadnikami” Rosji i działań na rzecz uzależnienia energetycznego.

Po drugie, hub zwiększał dostępność przede wszystkim gazu ziemnego w państwach Europy Środkowej z kierunków innych niż Federacja Rosyjska. Dlatego też politycy PiS postulowali możliwość realnego zastąpienia gazu ziemnego pochodzącego z Federacji

---

13 Prawo i Sprawiedliwość, *Rząd PiS odwrócił wektory polityczne wobec Rosji*, 15.03.2023, <https://pis.org.pl/aktualnosci/rzad-pis-odwrocil-wektory-polityczne-wobec-rosji> [dostęp: 25.09.2023].

14 pn/PAP, *Korzysci niezależności energetycznej. Minister Moskwa: Konsekwentna polityka dywersyfikacyjna zapewniła Polsce bezpieczeństwo*, wPolityce, 12.05.2023, <https://wpolityce.pl/polityka/646231-minister-moskwa-dywersyfikacja-zapewnila-nam-bezpieczenstwo> [dostęp: 10.09.2023].

Rosyjskiej na rzecz innych dostawców. Tym samym hub energetyczny w Polsce dawał państwom Europy Środkowej możliwość pełnej dywersyfikacji źródeł (surowiec nie z Rosji) oraz kierunków (terminal LNG w Świnoujściu oraz Gdańsku) dostaw gazu ziemnego. Jak podkreślał M. Morawiecki:

nasz plan to stanie się hubem energetycznym w Europie Środkowo-Wschodniej. Opieramy ten plan o realne zbudowanie interkonektorów i gazociągów. Ten plan to bezpieczeństwo energetyczne dla regionu¹⁵.

Tego samego zdania była Anna Łukaszewska-Trzeciakowska, sekretarz stanu, pełnomocnik rządu do spraw strategicznej infrastruktury energetycznej, która twierdziła, że

Polska konsekwentnym rozwijaniem infrastruktury i zapewnieniem bezpieczeństwa dostaw energii stworzyła sobie szansę na stanie się hubem energetycznym w tej części Europy, stanowiąc przeciwagę dla rosyjskiego gazu w regionie¹⁶.

W tym kontekście politycy Prawa i Sprawiedliwości uważali, że kluczem do bezpieczeństwa energetycznego Polski oraz państw Europy Środkowej były: odpowiednia infrastruktura oraz chęć i odpowiedzialność państw tego regionu za realizację konkretnych działań służących wzmocnieniu bezpieczeństwa w tej części kontynentu europejskiego.

Po trzecie, hub energetyczny wzmocnił pozycję Polski w regionie. Niewątpliwie pierwszym czynnikiem, który wpłynął na działania Prawa i Sprawiedliwości w kierunku budowy infrastruktury importowej (m.in. terminal LNG w Świnoujściu, gazociąg Baltic Pipe), była chęć zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państwa. Niemniej drugim czynnikiem była potrzeba wzmocnienia państw tego regionu oraz zaproponowanie realnych narzędzi umożliwiających budowę bardziej zróżnicowanej struktury dostaw gazu ziemnego. Jak przekonywał M. Morawiecki, budowa w Polsce hubu energetycznego miała na celu „podniesienie naszej [Polski – M.P.] pozycji politycznej”¹⁷ w regionie. Poprzez taką, a nie inną ocenę środowiska międzynarodowego postulowano, aby kolejne inwestycje w Polsce służyły także innym państwom Europy Środkowej, w tym Republice Czeskiej, Republice Słowacji, Węgrom oraz Ukrainie. Jak podkreślała

---

15 Prawo i Sprawiedliwość, *Rząd PiS odwrócił wektory polityczne wobec Rosji*.

16 Energetyka24, *Polska hubem gazowym regionu? Toczą się ważne rozmowy z sąsiadami*, 12.09.2023, <https://energetyka24.com/gaz/wiadomosci/polska-hubem-gazowym-regionu-tocza-sie-wazne-rozmowy-z-sasiadami> [dostęp: 24.09.2023].

17 Prawo i Sprawiedliwość, *Rząd PiS odwrócił wektory polityczne wobec Rosji*.

A. Łukaszewska-Trzeciakowska, „nasze doświadczenie [budowy interkonektorów oraz terminali – M.P.] pozwala nam proponować rozwiązania dla całego regionu”¹⁸.

Kluczowym elementem realizacji koncepcji hubu energetycznego w Polsce była budowa terminala regazyfikacyjnego typu FSRU w Gdańsku. Pierwotnie rząd Prawa i Sprawiedliwości przewidywał budowę jednego terminala LNG służącego przede wszystkim do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski. Niemniej zmiana otoczenia międzynarodowego w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej sprawiła, że państwa Europy Środkowej rozważały lub realnie podejmowały działania na rzecz uniezależnienia od dostaw surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej. W tym kontekście zaproponowano na początku budowę albo jednej większej jednostki regazyfikacyjnej, albo dwóch mniejszych. Ostatecznie zdecydowano się na wybór drugiej opcji i budowy dwóch jednostek o łącznej zdolności importowej wynoszącej 10,6 mld m³ rocznie. Wielkość mocy regazyfikacyjnych wynikała z ograniczeń infrastrukturalnych, a więc możliwości technicznych sieci przesyłowej w Polsce. Co ważne, to właśnie druga jednostka była przeznaczona dla odbiorców z państw Europy Środkowej. Jednocześnie ważnym aspektem podejmowanych działań było określenie źródła pochodzenia gazu ziemnego, który nie mógł być z Federacji Rosyjskiej. Jak wskazywała A. Łukaszewska-Trzeciakowska:

celem budowy FSRU 2 jest bezpieczeństwo dostaw dla regionu, w tym przede wszystkim dywersyfikacja źródeł, w związku z czym wprowadziliśmy do procedury zapisy umożliwiające wyłączenie regazyfikacji LNG pochodzącego z Rosji¹⁹.

Rekapitulując, należy wskazać, że dla Prawa i Sprawiedliwości budowa hubu gazowego miała fundamentalne znaczenie dla zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego zarówno Polski, jak i państw Europy Środkowej. W tym kontekście podejmowano liczne rozmowy oraz dyskusje z partnerami z tej części kontynentu, których celem było wykorzystanie krajowej infrastruktury do wzmocnienia bezpieczeństwa Europy. Postulowano, że budowa hubu mogła także doprowadzić do wzmocnienia pozycji Polski w regionie, co miałoby pozytywny wpływ na realizowaną politykę zagraniczną.

3. Nowe wyzwania energetyczne w regionie

W kampanii wyborczej Prawo i Sprawiedliwość w 2023 roku kładło nacisk na zapewnienie przede wszystkim bezpieczeństwa energetycznego Polski i z tego powodu wątki związane

---

18 Energetyka24, *Polska hubem gazowym regionu? Toczą się ważne rozmowy z sąsiadami*.

19 Tamże.

ze wzmocnieniem poziomu bezpieczeństwa w regionie były naturalnie mniej istotne. Niemniej, pomimo trwającej kampanii, prowadzono działania w kierunku realizacji wcześniej określonych projektów energetycznych. Tego typu kwestia dotyczyła m.in. budowy drugiego terminala regazyfikacyjnego typu FSRU w Gdańsku. Oprócz tego, w ramach trwającej debaty, były poruszane przez polityków PiS przede wszystkim wątki w trzech wymiarach: współpracy, solidarności oraz konkurencyjności w regionie Europy Środkowej.

Dla Prawa i Sprawiedliwości sprawą niezwykle istotną było wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego Polski. Niemniej świadomość uwarunkowań międzynarodowych oraz wpływ wojny rosyjsko-ukraińskiej na realizowane inwestycje energetyczne powodował, że dużą uwagę zwracano na potrzeby większej koordynacji działań w regionie. Podkreślano zasadność realizacji terminala LNG typu FSRU w Gdańsku²⁰. Docelowo projekt w ramach budowy dwóch jednostek typu FSRU miał doprowadzić do realizacji kilku celów o charakterze strategicznym. Po pierwsze, zapewnić stabilność dostaw gazu ziemnego do odbiorców w Polsce oraz w regionie, w tym w kontekście oczekiwanego wzrostu zapotrzebowania na surowiec. Jednocześnie podkreślano, że terminal miał odgrywać przede wszystkim ważną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego. Po drugie, zdywersyfikować źródła pochodzenia gazu ziemnego, a więc ograniczyć znacznie surowca z Federacji Rosyjskiej w regionie Europy Środkowej. Tym samym kluczowym aspektem było wyeliminowanie możliwości importu gazu ziemnego pochodzenia rosyjskiego. Jak podkreślała A. Łukaszewska-Trzeciakowska, „nie chcemy mieć rosyjskich molekuł w FSRU”²¹. Po trzecie, zwiększyć konkurencyjność gospodarki państw Europy Środkowej. W tym kontekście podkreślano, że terminal LNG dawał istotne korzyści w postaci zapewnienia konkurencyjności pomiędzy innymi nośnikami energii, a także pomiędzy poszczególnymi państwami w regionie.

Dla Prawa i Sprawiedliwości ważnym, podnoszonym także w trakcie kampanii wyborczej, tematem była większa koordynacja działań w obszarze energetycznym w regionie, a jednocześnie wzmacnianie więzi polityczno-gospodarczych. Tutaj można wskazać na trzy wątki, które charakteryzowały podejście polityków tego ugrupowania do zagadnienia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej. Pierwszy: współpraca. Znaczącym elementem myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości było wzmacnianie więzi pomiędzy państwami Europy Środkowej, biorąc pod uwagę istotne wyzwania

---

20 Terminal LNG typu FSRU to planowana do umiejscowienia w Zatoce Gdańskiej pływająca jednostka (statek) zdolna do wyładunku LNG, procesowego składowania i regazyfikacji LNG. Gaz-System, *Broszura Terminal LNG Typu FSRU w regionie Gdańska*, [b.m.w.], 2021, s. 2, <https://www.gaz-system.pl/pl/system-przesylowy/inwestycje/terminal-fsru.html> [dostęp: 15.09.2023].

21 W. Jakóbiak, *Sąsiedzi chcą LNG z Polski. Węgrzy też, ale jest warunek, że nie z Rosji*, *BiznesAlert*, 5.09.2023, <https://biznesalert.pl/polska-plywajacy-gazoport-drugi-statek-fsru-rozмовy-czechy-slowacja-węgry-rosyjskie-molekuly/> [dostęp: 15.09.2023].

i zagrożenia²². Takie współdziałanie miało się opierać na partnerskich zasadach. Uważano, że jedynie poprzez współpracę będzie istniała możliwość zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego wszystkich państw Europy Środkowej. Dlatego też prowadzono liczne konsultacje, których celem było – głównie w kontekście rynku gazu ziemnego – określenie zainteresowania dla projektu budowy terminala LNG w Gdańsku. Niezbędnym elementem tego typu inwestycji była również rozbudowa zdolności eksportowych oraz infrastrukturalnych, a rozmowy prowadzono m.in. z przedstawicielami rządu Republiki Czeskiej w zakresie budowy gazociągu Stork II, a więc interkonektora Polska – Czechy. Tylko poprzez zwiększenie zdolności przesyłowych było możliwe uczestnictwo spółek czeskich w budowie terminala LNG typu FSRU w Gdańsku²³. W przedmiocie tym prowadzono rozmowy zarówno na poziomie politycznym, jak i biznesowym, z państwami regionu Europy Środkowej. Tym bardziej że zgodnie z oczekiwaniami i wyliczeniami „koszty regazyfikacji w Niemczech są porównywalne do naszych [Polski – M.P.]”²⁴. Dlatego też oczekiwano, że budowa partnerskich relacji była niezbędna do wzmocnienia bezpieczeństwa. Taka polityka opierała się jednocześnie na porównywalnym zrozumieniu wyzwań i dlatego też kluczowym tego aspektem było w ocenie PiS prowadzenie polityki na zasadzie współpracy, a nie jednostronnego dyktatu.

Drugi: solidarność. W ocenie Prawa i Sprawiedliwości istotnym elementem służącym wzmocnieniu bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej w aspekcie energetycznym była solidarność ze strony wszystkich państw, która przejawiała się na różne sposoby. To przede wszystkim większa jedność, w tym wymiana informacji, sprawiła, że udało się zapewnić bezpieczeństwo regionu w okresie jesienno-zimowym na przełomie 2022/2023. Dlatego też Anna Moskwa podkreślała, że

ważne jest, żebyśmy byli razem w UE [...]. To pomogło nam przejść stabilnie, ale też zbudować większość, niezwykle ważną jedność naszej części Europy, która była też widoczna i zauważana przez pozostałe państwa europejskie²⁵.

Dla PiS kluczowym aspektem była współpraca w ramach bloku państw reprezentujących podobny punkt widzenia, a także mających porównywalne problemy. W tym kontekście

---

22 gah/PAP, *Premier Morawiecki: Zagrożenia w naszej części Europy uświadomiły nam wszystkim, jaką siłę ma bliska współpraca*, wPolityce, 13.09.2023, <https://wpolityce.pl/polityka/662469-premier-zagrozenia-uswiadomily-jaka-sile-ma-wspolpraca> [dostęp: 22.09.2023].

23 PAP/kp, *Moskwa o nowym połączeniu gazowym Polski i Czech*, wGospodarce, 21.07.2023, <https://wgospodarce.pl/informacje/130659-moskwa-o-nowym-polaczeniu-gazowym-polski-i-czech> [dostęp: 20.09.2023].

24 W. Jakóbk, *Sąsiedzi chcą LNG z Polski. Węgrzy też, ale jest warunek, że nie z Rosji*.

25 YouTube, 36. *Konferencja Europa Karpat. Karpacz*, 6.09.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=bZ-jKWU9Pz4> [dostęp: 22.09.2023].

uważano, że tylko jedność stwarzała szansę dla zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej. Dlatego też A. Moskwa apelowała:

oczekujemy, żeby nic się w tej współpracy nie zmieniło, potrzebna jest jedność tej części Europy i konsekwencja w realizacji dalszych inwestycji [...], konsekwencja w naszej solidarności europejskiej. Bardzo liczymy tu na naszych sąsiadów południowych²⁶.

Co ważne, kwestia bezpieczeństwa energetycznego oraz budowy „solidarności energetycznej w UE i w Europie” miała stanowić ważny punkt prac Rady Unii Europejskiej podczas sprawowania przez przedstawicieli Rady Ministrów prezydencji składów Rady Unii Europejskiej²⁷.

Trzeci: konkurencyjność. Dla Prawa i Sprawiedliwości realizacja projektów energetycznych nie miała tylko i wyłącznie charakteru politycznego, ale także biznesowy. Podnoszono w tym kontekście potrzebę zapewnienia odpowiednich warunków dla funkcjonujących w regionie przedsiębiorstw. Tym samym sprzeciwiano się realizacji projektów energetycznych, które z punktu widzenia komercyjnego nie byłyby zasadne. Anna Łukaszewska-Trzeciakowska wskazywała: „będziemy gotowi do tego projektu [budowy gazociągu Stork II – M.P.], jeśli będziemy wiedzieć, że nie stanie pusty”²⁸. Tym samym podkreślano, że wszelkie projekty miały mieć uzasadnienie biznesowe. Uważano, że potrzeby ze strony państw i spółek w zakresie dostaw gazu ziemnego stwarzały warunki do zawierania kontraktów, które jednocześnie miały doprowadzić do większej konkurencyjności w regionie Europy Środkowej. Jak podkreślała A. Łukaszewska-Trzeciakowska, „konkurencja między potencjalnymi klientami to nie jest kłopot”²⁹.

Konkludując, należy wskazać, że dla Prawa i Sprawiedliwości niezwykle istotnym aspektem kooperacji regionalnej była chęć wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski oraz państw Europy Środkowej. O ile w trakcie kampanii wyborczej były podnoszone przez polityków tego ugrupowania przede wszystkim tematy o charakterze krajowym, o tyle w ramach trwających oraz realizowanych projektów energetycznych były akcentowane zagadnienia kooperacji regionalnej. Dla PiS ważne było, aby wzmocnić bezpieczeństwo energetyczne, opierając się na trzech kluczowych wątkach, a więc

---

26 Tamże.

27 Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Uchwała w sprawie ustalenia kierunkowych wytycznych dla tematyki prac Rady Unii Europejskiej podczas sprawowania przez przedstawicieli Rady Ministrów prezydencji składów Rady Unii Europejskiej*, 19.09.2023, <https://www.gov.pl/web/premier/uchwala-w-sprawie-ustalenia-kierunkowych-wytycznych-dla-tematyki-prac-rady-unii-europejskiej-podczas-sprawowania-przez-przedstawicieli-rady-ministrow-prezydencji-skladow-rady-unii-europejskiej> [dostęp: 25.09.2023].

28 W. Jakóbiak, *Sąsiedzi chcą LNG z Polski. Węgry też, ale jest warunek, że nie z Rosji*.

29 Tamże.

współpracy na zasadach partnerskich, solidarności w realizowanych działaniach oraz konkurencyjności na zasadach wolnorynkowych.

Zakończenie

W trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku PiS wskazywało na potrzebę wzmocnienia bezpieczeństwa energetycznego Polski oraz konieczność współpracy energetycznej na poziomie regionalnym. Prawo i Sprawiedliwość podobnie jak inne ugrupowania, nie koncentrowało swojej kampanii wokół tematów energetycznych, gdyż tego typu zagadnienia nie generują silnych emocji, a zawilość tematyki jest trudna w odbiorze. Mimo tego PiS podnosiło kwestię potrzeby budowy elektrowni jądrowej w Polsce, zwiększenia mocy zainstalowanej z odnawialnych źródeł energii (OZE) oraz rezerwach mocy energii opartej na węglu, które łącznie miały stanowić filar bezpieczeństwa energetycznego Polski (tzw. pakt energetyczny)³⁰. W aspekcie międzynarodowym wskazywano, że bliższa regionalna kooperacja mogła doprowadzić do ograniczenia zależności od dostaw surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej. Dla PiS poziom bezpieczeństwa był niewystarczający i wynikał z istniejącej zależności państw Europy Środkowej od dostaw przede wszystkim gazu ziemnego ze wschodu. O ile przez lata były realizowane w Polsce projekty energetyczne, służące wzmocnieniu bezpieczeństwa, o tyle w kolejnych latach, w nowych uwarunkowaniach międzynarodowych, liczone na odgrywanie przez Polskę aktywnej roli na rzecz bezpieczeństwa energetycznego państw tego regionu.

Wojna rosyjsko-ukraińska doprowadziła do istotnych zmian na rynku energetycznym na całym świecie. Podejmowane działania miały na celu ograniczenie możliwości odgrywania przez Federację Rosyjską aktywnej roli w polityce energetycznej państw Europy Środkowej. Politycy Prawa i Sprawiedliwości mieli pełną świadomość zagrożeń związanych z uzależnieniem od dostaw surowców energetycznych. Dlatego też kluczowym, podnoszonym w trakcie kampanii wyborczej, projektem była budowa w Polsce hubu energetycznego. W rzeczywistości największą rolę, którą Polska mogła odegrać w Europie Środkowej, była budowa centrum transportu i handlu gazem ziemnym. Niewątpliwie był to największy i najbardziej zaawansowany projekt, który zakładał budowę dwóch terminali regazyfikacyjnych typu FSRU, z czego jeden z przeznaczeniem dla odbiorców w Polsce, a drugi dla klientów z państw Europy Środkowej. W okresie wojny rosyjsko-ukraińskiej rozbudowa zdolności importowych oraz przesyłowych była w ocenie PiS niezwykle ważna w procesie wzmacniania bezpieczeństwa energetycznego państw regionu. Jednocześnie w trakcie kampanii wyborczej członkowie tego ugrupowania podkreślali,

---

30 Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, s. 225.

że proces derusyfikacji był długotrwały i został rozpoczęty znacznie wcześniej. Tym samym podnoszono zasadność realizacji kluczowych inwestycji, takich jak budowa gazoociągu Baltic Pipe czy terminalu rafinacyjnego w Świnoujściu.

Podsumowując, należy wskazać, że dla Prawa i Sprawiedliwości bezpieczeństwo energetyczne odgrywało istotne znaczenie w programie ugrupowania, także w okresie kampanii wyborczej w 2023 roku. Główny akcent kładziono na sukcesy związane z derusyfikacją dostaw surowców energetycznych do Polski. Niemniej analiza myśli politycznej pozwala stwierdzić, że Europa Środkowa także pozostawała w centrum aktywności PiS w okresie kampanii wyborczej, a formułowane poglądy miały na celu wzmocnienie współpracy państw tego regionu. W sposób oczywisty akcenty międzynarodowe miały drugorzędne znaczenie dla PiS w tym okresie, gdyż najważniejsze było przekazywanie wyborcom informacji o projektach służących wzmocnieniu bezpieczeństwa energetycznego państwa. W optyce ugrupowania znajdowała się Europa Środkowa i możliwość odgrywania istotnej roli w regionie. Poprzez promowany projekt budowy hubu gazowego Polska miała odegrać niebagatelną rolę w ograniczeniu zależności od dostaw surowców energetycznych z Federacji Rosyjskiej i zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej. Tego typu kwestie stanowiły istotny punkt debaty politycznej w trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku.

Opinie wyrażone w publikacji prezentują wyłącznie poglądy autora i nie mogą być utożsamiane ze stanowiskiem Instytutu Europy Środkowej.

Bibliografia

AKTY PRAWNE

Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne, tekst jednolity: Dz. U. z 2024 r. poz. 266.

OPRACOWANIA

Jachymek J., Paruch W., *Wstęp*, w: *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918-1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2011, s. 11.

Paszkowski M., *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, „Humanities and Social Sciences”, 20 (2015), nr 2 (22), s. 99-109.

Paszkowski M., *The Issue of Poland's Dependence on Natural Gas Supplies from the Russian Federation in the Political Thought of Piotr Naimski. Selected Problems*, „Historia i Polityka”, 2022, nr 42 (49), s. 117-129.

Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, [b.m.w.] 2023.

Sanecka-Tyczyńska J., *Racja stanu we współczesnej polskiej myśli politycznej 2001-2015*, Lublin 2018.

NETOGRAFIA

- Energetyka24, *Polska hubem gazowym regionu? Toczą się ważne rozmowy z sąsiadami*, 12.09.2023, <https://energetyka24.com/gaz/wiadomosci/polska-hubem-gazowym-regionu-tocza-sie-wazne-rozmowy-z-sasiadami> [dostęp: 24.09.2023].
- gah/PAP, *Premier Morawiecki: Zagrożenia w naszej części Europy uświadomiły nam wszystkim, jaką siłę ma bliska współpraca*, wPolityce, 13.09.2023, <https://wpolityce.pl/polityka/662469-premier-zagrozenia-uswiadomily-jaka-sile-ma-wspolpraca> [dostęp: 22.09.2023].
- Gaz-System, *Broszura Terminal LNG Typu FSRU w regionie Gdańska*, [b.m.w.], 2021, <https://www.gaz-system.pl/pl/system-przesylowy/inwestycje/terminal-fsru.html> [dostęp: 15.09.2023].
- Jakóbik W., *Sąsiedzi chcą LNG z Polski. Węgrzy też, ale jest warunek, że nie z Rosji*, BiznesAlert, 5.09.2023, <https://biznesalert.pl/polska-plywajacy-gazoport-drugi-statek-fsru-rozmowy-czechy-slowacja-wegry-rosyjskie-molekuly/> [dostęp: 15.09.2023].
- Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, *Polska dba o zróżnicowane źródła w ramach zapewniania bezpieczeństwa energetycznego*, 5.06.2023, <https://www.gov.pl/web/premier/polska-dba-o-zroznicowane-zrodla-w-ramach-zapewniania-bezpieczenstwa-energetycznego> [dostęp: 15.09.2023].
- Ministerstwo Klimatu i Środowiska, *Minister Anna Moskwa z europejskimi ministrami ds. energii o budowaniu sektora energetyki odpornej na kryzysy podczas międzynarodowej konferencji w Warszawie*, 14.09.2023, <https://www.gov.pl/web/klimat/minister-anna-moskwa-z-europejskimi-ministrami-ds-energii-o-budowaniu-sektora-energetyki-odpornej-na-kryzysy-podczas-miedzynarodowej-konferencji-w-warszawie> [dostęp: 19.09.2023].
- PAP/kp, *Moskwa o nowym połączeniu gazowym Polski i Czech*, wGospodarce, 21.07.2023, <https://wgospodarce.pl/informacje/130659-moskwa-o-nowym-polaczeniu-gazowym-polski-i-czech> [dostęp: 20.09.2023].
- pn/PAP, *Korzyści niezależności energetycznej. Minister Moskwa: Konsekwentna polityka dywersyfikacyjna zapewniła Polsce bezpieczeństwo*, wPolityce, 12.05.2023, <https://wpolityce.pl/polityka/646231-minister-moskwa-dywersyfikacja-zapewnila-nam-bezpieczenstwo> [dostęp: 10.09.2023].
- Prawo i Sprawiedliwość, *Derusyfikacja rosyjskich surowców to nasz priorytet*, 30.03.2022, <https://pis.org.pl/aktualnosci/derusyfikacja-rosyjskich-surowcow-to-nasz-priorytet> [dostęp: 28.09.2023].
- Prawo i Sprawiedliwość, *Rząd PiS odwrócił wektory polityczne wobec Rosji*, 15.03.2023, <https://pis.org.pl/aktualnosci/rzad-pis-odwrocil-wektory-polityczne-wobec-rosji> [dostęp: 25.09.2023].
- Sejm RP, *Wypowiedź Anny Moskwy na posiedzeniu Sejmu*, 27.04.2022, <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/wypowiedz.xsp?posiedzenie=53&cdzien=1&wyp=81&view=S> [dostęp: 27.09.2023].
- YouTube, *36. Konferencja Europa Karpat. Karpacz*, 6.09.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=bZ-jKWU9Pz4> [dostęp: 22.09.2023].
- YouTube, *Morawiecki: to polityka Niemiec sprawiła, że atak Rosji na Ukrainę był możliwy*, 15.03.2023, <https://www.youtube.com/watch?v=GNS2KT4d8t0> [dostęp: 25.09.2023].